

ÖĞRETMENLERİN YÖNETİME KATILMASI

Doç. Dr. İbrahim Ethem BAŞARAN*

Son yıllarda öğretmenler bir *ikileme* (dilemma) karşı karşıya bırakılmaktadırlar.

Bu ikilemin *birinci yüzü*, öğretmenlerin suskunluğa itilmesiyle ilgilidir. Öğretmenler eğitime ilişkin sorunlarını ve bu sorunların çözümlerini ortaya koymaya çekinmektedirler.

İkilemin *ikinci yüzü* ise, bir eğitim sorununa ilişkin çözüm en üst yetkililerce kamuoyuna peşin olarak duyurulduktan sonra öğretmenlere bu çözüm için ne düşündüklerinin sorulmasıdır. Öğretmenlerin görüşleri alınırken, öğretmenler Bakanlığın soruna ilişkin görüşünü bildiklerinden ancak Bakanlığın destekler yönünde görüş bildirmek zorunluluğunu duymaktadırlar. Bu yüzden bu yöntemle ders kitapları, evrim kuramı gibi konularda öğretmenlerden alınan görüşlerin gerçekliği, geçerliği, güvenilirliği kuşkuludur.

Demokrasinin özü yönetilenlerin yönetime katılmasıdır. Bir örgütte yönetilenler ne denli yönetsel kararlara katılıyor ise örgütün demokratikleşmesi o kadar artmaktadır. Yönetilenlerin katılımıyla örgütün gücü, katılmanın niteliği oranında artmaktadır. Böyle bir katılmaya gerekliliğin en yüksek olduğu sistemlerden biri de Türk Eğitim Örgütü'dür.

Öğretmenlerin deneyimlerine ve meslek bilgilerine dayanan görüşlerini serbestçe açıklayamamaları, eğitimin sorunlarını çözmeye açısından, büyük bir ulusal güç yitimidir. Bundan da ötede öğretmenlerin görüşlerinin, önceden belirlenen bir yöne doğru sürüklenmek istenmesi, bunun için siyasal gücün kullanılması ise kaygı verici bir yöntemdir.

Gerçekten eğitim sorunlarına çözümler getirilmek isteniyor ise, eğitim örgütünün *demokratikleştirilmesi* ve öğretmenlerin yönetime

*Eğitimi Yönetimi ve Planlaması Bölümü Öğretim Üyesi

katılmalarının artırılması gerekmektedir. Böyle bir oluşumu gerçekleştirmek zor ama gereklidir. Bu oluşumun zorluğu yetkeci yönetimin niteliğinden doğmaktadır. Yoksa öğretmenler, katılmalı yönetimin istediği nitelikler yönünden en elverişli meslek kitlesidir.

Yetkeci yönetim biçimine göre, yöneten yönetilenlerden her yönden üstün olan kişidir. Bu anlayışa göre yöneten yönetilenlerden daha zeki, daha bilgili, daha iyi karar veren, önder kişidir. Bu yüzden yönetilenler yönetenin buyruklarına koşulsuz uymalıdır. Bunun tersine, yönetilenler ise dürtülmeden iş yapamayan, dengesiz, tembel, bencil kişilerdir.

Ataerkil çağın toplumlara yerleştirdiği yetkeci yönetim biçimi binlerce yıl etkisini sürdürmüştür. Bu etkinin özellikle geri kalmış ülkelerde en yeğin biçimde sürdüğü gözlenmektedir.

Çağımıza gelinceye dek insan hakları konusunda verilen savaşım-larla Batı uygarlığı demokrasi yolunda büyük ilerlemeler yapmıştır. Yöneten ile yönetilenlerin insan olarak birbirlerinden, bireysel ayrılıkların dışında, yetenekler ve haklar yönünden farklı olmadıkları; insanların haklarının yöneten-yönetilen ayrımı yapılmaksızın verilmesi gerektiği artık anayasalara, yasalara girmiş bulunmaktadır.

Yirminci Yüzyıl'ın ortalarına doğru insan hakları ve demokrasi kavramı işyerlerine de girmeye başlamıştır. İşyerlerinin demokratikleşmesinin batı ülkelerinde İkinci Dünya Davası'ndan sonra birden bire arttığı gözlenmektedir. Örgütlerde yönetilenlerin yönetime katılması, üst-ast ilişkilerinin iyileşmesine; insan ilişkilerinin gelişmesine; yönetsel kararların sağlıklı verilmesine; bunların tam uygulanmasına; uygulama sonuçlarından gereğince yararlanılmasına yol açabilmektedir. Kimi batı ülkeleri işçinin yönetime katılmasından daha çok yararlanabilmek için "özyönetim" aşamasına geçmişlerdir. Öz-yönetimle yönetilen fabrikalarda verimlilik daha yüksek olabilmektedir. İşyerlerindeki bu uygulamalardan kamu kuruluşlarının da örnek alması gereği ortadadır.

Yönetime işgörenleri katmanın amacı, gittikçe karmaşıklaşan yönetim sorunlarının çözümü için işgörenlerin deneyimlerinden, meslek bilgilerinden yararlanmak, daha güçlü etkili bir örgüt yaratmaktır. İşgörenlerin yönetime katılmasıyla işgörenler vargüçlerini örgütün sorunlarını çözmek için salıverebilmekte, örgütle özdeşleşebilmekte, yöneten-yönetilen ayrıcalığı azaldığından örgüt daha güçlü bütünleşebilmektedir.

Ülke kalkınmasında eğitimin yeri düşünüldüğünde, daha güçlü bir eğitim sistemi kurabilmek için öğretmenlerin yönetime katılmalarının ne denli gerekli olduğu apaçık görülebilir.

Okullarda ve öbür eğitim örgütlerinde öğretmenlerin yönetime katılmasının etkili olabilmesi için kimi araştırma sonuçlarını gözden geçirmede yarar vardır. Örgütlerde yönetime katılma üzerinde yapılmış pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların konumuzla ilgili kimi sonuçları kısaca şöyledir :

1. Bir örgütte işgörenlerin çoğunluğu yüksek öğrenimli ve meslek adamı olduğunda yönetime katılmanın düzeyi ve niteliği yükselmektedir. İşgörenlerin eğitim düzeyi, uzmanlığı düştükçe yönetime katılmanın niteliği de düşmektedir. Böyle örgütlerde işgörenlerin yönetime katılmasına daha az gereklilik doğmaktadır. Eğitim işgörenleri eğitilmiş meslek sahibi kişilerdir. Bu yüzden öğretmenlerin yönetime katılmalarının niteliği ve niceliği yüksek olacaktır. Çünkü, eğitim sisteminde yönetenlerle yönetilenlerin arasında nitelik farkı bulunmamaktadır. Geçmişte öğretmenlerin daha deneyimlileri, daha nitelikli olanları yönetim basmaklarına getirilirken son on yılda bu türlü uygulamadan vazgeçilmiştir.

2. Örgütlerin yönetim biçimleri otokrasiden demokrasiye doğru yaklaştıkça işgörenlerin yönetime katılmalarının hem sınırı hem de niteliği artmaktadır. Bunun tersi de doğrudur. Bir yönetimi otokratik yapan yalnızca verilen buyrukların kesinkes yerine getirilme zorunluluğu değildir. Bu durum demokratik örgütlerde de görülür. Otokratik örgütlerde buyruklar tek kişiden çıkar. Otokratik yönetimlerde işgörenlerin yönetime katılması ya sıfıra doğru düşmekte ya da yönetime katılma göstermelik kalmaktadır.

Eğitim yönetimi ülkenin genel yönetiminin bir parçasıdır. Ülke yönetimi otokratik olduğunda eğitim yönetiminin buna benzemesi doğaldır. Eğitim yönetiminin içinde okul yönetiminin de, genel çizgileriyle, eğitim yönetiminin niteliğine benzemesi kaçınılmazdır. Bu yüzden öğretmenlerin yönetime katılmasının gerçekleşebilmesi için dönüp Bakanlığın yönetim biçimine bakmak gerekmektedir. Demokratik yönetimin gerçekleşmesi oranında öğretmenlerin yönetime katılması da gerçekleşebilecektir.

3. Bir sistem merkezci yönetimden yerel yönetime doğru kaydıkaç işgörenlerin yönetime katılması artmaktadır. Türk Eğitim Örgütü

merkezcildir. Merkezci yönetim anlayışına göre merkezdeki yönetmenler yetkinin tümünü elinde tutmak zorundadırlar. En yetkin ve etkili kararlar ancak merkezden verilebilir; taşrada çalışanların uzmanlıkları, nitelikleri yetkin, etkili kararlar vermeye elverişli değil sanılır. Bu anlayışa göre merkeze taşradan alınan bir işgören merkeze geldiği anda etkili karar verme niteliğine ulaşır. Bu yüzden Bakanlıkta çalışanlar, özellikle üst düzeydeki yönetmenler öğretmenlerden daha yüksek düzeyde uzman olduklarını sandıkları oranda öğretmenlerin yönetime katılmalarına gerek duymadıkları gibi engel olmaya da çalışacaklardır. Çünkü, yönetime katılma sağlandığında, sağlıklı kararlar alınmasına karşılık, öğretmenleri yönetime katma ve buna katlanma üst yönetmenler için daha zor bulunacaktır.

4. Partizanlığın yüksek düzeyde işe koşulduğu örgütlerde işgörendenlerin yönetime katılması azalmaktadır. Siyasal erk daha başlangıçta kendi ideolojisine göre yönetim sorunlarına peşin çözüm önerileri bularak başa geçmektedir. Yönetim sorunları için peşin biçilen bu çözüm yollarının dışındaki başka görüşlere siyasal erkin gereklilik duymaması yüzünden yönetime katılma olgusuna da gereklilik duyulmaz. Hatta siyasal erkler kendi önerilerinden başkalarına katlanmak bile istemezler. Son çeyrek yüzyılda eğitim örgütlerinin ne denli partizanlığa bulaştırıldığı genel bir yakınma konusudur.

Partizanlığın eğitim sisteminde bu denli etkili olmadığı geçmiş yıllar incelendiğinde öğretmenlerin, eğitim programları, eğitime ilişkin yönetmelikler, hatta eğitime ilişkin yasa önerileri üzerinde etkili oldukları görülmektedir. Geçmişte milli eğitim şûralarının kararlarını uygulamaya koymak Bakanlığın görevi sayılırdı. Öğretmenlerin görüşlerini toplayan ve katkılarını sağlayan Talim ve Terbiye Kurulu eğitim programlarının, yönetmeliklerin, yasa önerilerinin yapılmasında etkin bir güce sahipti. Şûralar toplanmaz oldu. En önemlisi, Talim ve Terbiye Kurulu, elinden görevleri alınarak bir sekreterlik bürosuna çevrildi.

Bakanlar Kurulu'nun 13.12 1983 günü kabul ettiği 179 sayılı kanun hükmünde kararname ile Talim ve Terbiye Kurulu, bu kararname ile yeniden kurulan Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu'nun sekreterlik işlerini yapmakla görevlendirilmiştir.

Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu, Başbakan'ın ya da görevlendireceği bir bakanın başkanlığında yedi bakandan oluşturulmuştur. Bir başka deyişle eğitimin yönlendirilmesi için Bakanlar Kurulu yet-

memiş, kanun hükmünde kararname ile ikinci bir bakanlar kurulu kurulmuştur. Başbakan bulunmadığında bu kurulun başkanı Milli Eğitim Bakanı da olmayabilecektir.

Bu kurulun görevleri incelendiğinde eskiden Talip ve Terbiye Kurulu'nun yaptığı işlerin tümünün bu kurula verildiği görülmektedir. Ayrıca bu Kurul bakanlığın üstünde yetkilerle donatılmıştır.

Sonuç olarak, ülke kalkınmasında önemli bir güç olan eğitim mesleğinin eğitimi, deneyimli üyeleri olan öğretmenlerin Türk Eğitimi'nin sorunlarını çözmede büyük bir güç olduğu bir gerçektir. Böyle bir gücün yönetime katılması sağlandığında eğitim sorunlarının etkili biçimde çözüleceği yadsınamaz. Öğretmenlerin yönetime katılmasının ilkokuldan üniversite düzeyine dek sağlanması ülkemizin kalkınması için bir zorunluluktur.